

DYLEMATY STRATEGICZNE XXI WIEKU

Księga Jubileuszowa
dedykowana Profesorowi
Michałowi Chorośnickiemu
z okazji czterdziestolecia
pracy naukowej

Pod redakcją
naukową

Roberta Kłosowicza
Bogdana Szlachty
Janusza Józefa Węca

Dylematy strategiczne XXI wieku

Dylematy strategiczne XXI wieku

Księga Jubileuszowa dedykowana
Profesorowi Michałowi Chorośnickiemu
z okazji czterdziestolecia pracy naukowej

*Pod redakcją naukową
Roberta Kłosowicza
Bogdana Szlachty
Janusza Józefa Węca*

Kraków 2013

Copyright by Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego and individual authors, 2013

Recenzent: prof. dr hab. Andrzej Zięba

Opracowanie redakcyjne: Dagmara Małysza, Justyna Wójcik

Korekta: Mateusz Kijewski

Projekt okładki: Igor Stanisławski

Skład i łamanie: Małgorzata Manterys-Rachwał

Publikacja dofinansowana
przez
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-7638-375-0

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 012 431-27-43, 012 421-13-87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

Tabula Gratulatoria	VII
Słowo o Jubilacie.....	IX
Promotorstwo zakończonych prac doktorskich	XIII
Dorobek naukowy – najważniejsze prace	XV

CZĘŚĆ PIERWSZA. HISTORIA – PAŃSTWO – PRAWO

Marek Bankowicz, <i>Instytucja prezydenta a siły zbrojne i bezpieczeństwo narodowe: wybrane przypadki</i>	1
Włodzimierz Bernacki, <i>Prawo i państwo w myśli politycznej Karola Libelta</i>	9
Agnieszka Czubik, <i>Przesłanka „znaczącego uszczerbku” – nowy warunek dopuszczalności skargi indywidualnej w systemie ochrony praw człowieka Rady Europy</i>	23
Paweł Czubik, <i>Nowe strefy wolnego handlu USA – od prostej wymiany handlowej do celów „wyższych”</i>	37
Antoni Dudek, <i>Główne czynniki dynamizujące rozkład systemu realnego socjalizmu w Polsce lat 80. XX wieku</i>	49
Dominika Dziwisz, <i>„Tallinn Manual” – próba interpretacji prawa międzynarodowego dla cyberprzestrzeni</i>	65
Barbara Krauz-Mozer, <i>W poszukiwaniu „ducha” naszych czasów</i>	75
Kazimierz Lankosz, <i>Rozstrzyganie sporów w ramach WTO w świetle współczesnego prawa międzynarodowego – wybrane zagadnienia</i>	85
Jacek M. Majchrowski, <i>Kilka uwag o Sejmie Ustawodawczym</i>	111
Andrzej Mania, <i>Wywiad i politycy. Rywalizacja i współdziałanie w procesie formowania polityki bezpieczeństwa w USA</i>	119
Grzegorz Mazur, <i>Dwóch kurierów ZWZ do Lwowa – sprawa Stanisława i Józefa Żymierskich</i>	135
Sylwia Rasson, <i>The Human Right to Health Versus Intellectual Property Rights in the Context of Developing Countries</i>	143
Arkady Rzegocki, <i>Soft power – niedoceniana siła</i>	155
Barbara Stoczewska, <i>Ruchy narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej – główne elementy charakterystyki</i>	161
Bogdan Szlachta, <i>Publicystyka propapieska w trakcie sporu o inwestyturę. Uwagi o pracy Manegolda z Lautenbach</i>	171

CZĘŚĆ DRUGA. POLITYKA MIĘDZYNARODOWA

Bogusława Bednarczyk, <i>Europejska strategia antydyskryminacyjna w XXI wieku – regres czy postęp?</i>	187
Ewa Bojenko-Izdebska, <i>„Zintegrowane bezpieczeństwo” w strategii bezpieczeństwa RFN</i>	199
Ewa Bujwid-Kurek, <i>Spór graniczny w relacjach słoweńsko-chorwackich na przykładzie Zatoki Pirańskiej</i>	209
Marek Czajkowski, <i>Obrona przeciwrakietowa Izraela</i>	221
Ryszard M. Czarny, <i>Wzrost międzynarodowego zainteresowania Daleką Północą</i>	237
Erhard Cziomer, <i>Dylematy niemieckiej strategii przewyciężenia kryzysu strefy euro Unii Europejskiej w XXI wieku</i>	249
Aleksander Głogowski, <i>Chiny – Pakistan – Afganistan. Nowe mocarstwo wobec starych wyzwań</i>	263
Artur Gruszcak, <i>Centrum Analizy Wywiadowczej Unii Europejskiej i jego rola w strategii bezpieczeństwa UE</i>	273
Edward Halizak, <i>Region Azji i Pacyfiku – logika geoeconomii i geopolityki</i>	285
Robert Kłosowicz, <i>Upadek państwowości jako jedna z głównych przyczyn zagrożenia dla pokoju w Afryce Subsaharyjskiej po zakończeniu zimnej wojny</i>	299
Iwona Krzyżanowska, <i>Ograniczenia w prognozowaniu stosunków międzynarodowych i ich znaczenie dla planowania strategicznego</i>	315
Rafał Kwieciński, <i>Smok wynurza się z Zachodniego Oceanu. Chińska strategia „sznura pereł”</i>	329
Marcin Lasoń, <i>Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016 – strategiczną wizją na drugą dekadę XXI wieku?</i>	341
Agnieszka Nitszke, <i>Polityka azylowa Unii Europejskiej. Między idealizmem a realizmem</i>	353
Małgorzata Pearson, <i>Polityka zagraniczna Unii Europejskiej w obszarze praw człowieka w zmieniającym się świecie</i>	367
Mieczysław Stolarczyk, <i>Dylematy strategiczne polityki wschodniej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku</i>	381
Ewa Szczepankiewicz-Rudzka, <i>Dlaczego arabska wiosna nie zawitała do Algierii? Ograniczenia i perspektywy transformacji społeczno-politycznej</i>	405
Marcin Tarnawski, <i>Dylematy rosyjskiej polityki bezpieczeństwa</i>	417
Janusz Józef Węc, <i>Debata w Niemczech na temat drugiej reformy ustrojowej Unii Europejskiej (2011-2012). Ewolucja programowa niemieckich partii politycznych w polityce europejskiej</i>	431
Justyna Zajac, <i>Region MENA w polityce bezpieczeństwa Unii Europejskiej</i>	453
Lubomir W. Zyblikiewicz, <i>Klub Rzymski – po 45 latach</i>	465
Noty o Autorach	477

TABULA GRATULATORIA

Piotr Bajor
Piotr Borowiec
Krystyna Chojnicka
Anna Citkowska-Kimla
Zbigniew Czubiński
Krystyna Daniel
Agnieszka Dębska
Andrzej Dudek
Magdalena Geodecka
Irena Głuszyńska
Marcin Grabowski
Łukasz Jakubiak
Małgorzata Jasińska
Agnieszka Kastory
Piotr Kimla
Małgorzata Kiwior-Filo
Beata Kosowska-Gąstoł
Grzegorz Kowalski
Wiesław Kozub-Ciembroniewicz
Renata Król-Mazur
Małgorzata Kułakowska
Roman Kuźniar
Michał Matyasik

Maciej Miżejewski
Tomasz Młynarski
Ewa Myślak
Agnieszka Nowakowska-Swół
Dorota Pietrzyk-Reeves
Agnieszka Podoba
Marta Polaczek-Bigaj
Błażej Sajduk
Dominik Sieklucki
Agnieszka Sikora
Jacek Sokołowski
Irena Stawowy-Kawka
Krzysztof Szczerski
Paweł Ścigaj
Monika Ślufińska
Damien Thiriet
Adrian Tyszkiewicz
Magdalena Ullman-Kulik
Tomasz Wiecech
Rafał Wordliczek
Rafał Woźnica
Andrzej Zięba
Agnieszka Zyza

Dylematy rosyjskiej polityki bezpieczeństwa

Od 2009 r. działania Rosji na arenie międzynarodowej zaczęły stopniowo odbiegać od kursu, który doprowadził do militarnego starcia z Gruzją. Za pomocą dostępnych środków dyplomatycznych, militarnych i gospodarczych Rosja buduje swoją pozycję międzynarodową światowego mocarstwa i prestiż – tak przynajmniej wynika z oficjalnych dokumentów i słów najważniejszych w państwie osób¹. Rzeczywistość wygląda jednak inaczej, chociaż nie ulega wątpliwości, że pod przewodnictwem Dmitrija Miedwiediewa przyjęła bardziej zróżnicowane globalne podejście, co zostało podyktowane głównie czynnikami zewnętrznymi. Jednak nowe podejście nie oznacza, że Rosja wraca do prozachodniego kursu z początku lat 90. XX w. czy próby zbudowania specjalnych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, takich jak po 11 września 2001 r. Dlaczego? Ponieważ zmieniła się nie tylko Rosja, ale przede wszystkim otoczenie międzynarodowe, w którym funkcjonują dzisiaj najwięksi aktorzy. Świat nie jest już zachodniocentryczny, światowy kryzys finansowy pokazał słabość gospodarek Stanów Zjednoczonych i państw europejskich, a wojna rosyjsko-gruzińska podważyła monopol Zachodu na użycie siły w stosunkach międzynarodowych. Tymczasem gospodarki Chin i Indii rosną w siłę pomimo kryzysu gospodarczego, a w różnych regionach świata wyłaniają się nowe potęgi, takie jak Brazylia czy Republika Południowej Afryki, Rosja zaś mobilizuje wszystkie siły, aby zbudować swoją pozycję na arenie międzynarodowej i jak najlepiej wykorzystać sytuację, w której Zachód traci dotychczasowe znaczenie.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian w polityce bezpieczeństwa Rosji na przestrzeni ostatnich lat głównie wobec państw zachodnioeuropejskich i najbliższej zagranicy. Ponadto, bardzo często pojawiają się opinie, iż Rosja stosuje w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa specyficzne środki i instrumenty (imperializm, antyzachodnia kultura polityczna). Dlatego też poniższe opracowanie ma pokazać, że główne czynniki determinujące rosyjską politykę

---

¹ *Putin: Russia's Influence in the World to Grow*, „Russia Today” 2013, 15 II; zob. także: *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, 12 II 2013, [on-line] http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D, dostęp: 18 IV 2013; M. Adomanis, *The 'Putin Doctrine' and the Real Reason for Russian-American Conflict*, „Forbes” 2013, 3 III.

i instrumenty jej realizacji znacząco nie odbiegają od stosowanych przez najważniejszych aktorów współczesnego świata. Zasadnicza teza sprowadza się do stwierdzenia, że obecnie najważniejszą rolę odgrywają czynniki związane z poprawą sytuacji gospodarczej (pobudzanie wzrostu gospodarczego) oraz zagrożeniami bezpieczeństwa (terroryzm). Dlatego też poważnie dotknięta kryzysem światowym Rosja pozostaje zainteresowana rozwojem stosunków gospodarczych z Zachodem, zauważyć jednak można pewne dylematy i związaną z nimi zmianę priorytetów. Początkowo rosyjskie władze wiązały duże nadzieje z angażowaniem się we współpracę na gruncie bezpieczeństwa energetycznego czy walki z terroryzmem. W miarę jak znaczenie Zachodu zaczęło się zmniejszać na rzecz rosnących potęg w Azji (Chiny, Indie), następują korekty w rosyjskiej polityce. Stąd ponowny wzrost zainteresowania bliską zagranicą, w szczególności Azją Centralną, gdzie ścierają się interesy USA i Chin. Niniejsze opracowanie świadomie jednak pomija stosunki rosyjsko-chińskie, ich dynamikę, znaczenie i implikacje dla rosyjskiej polityki bezpieczeństwa. Autor zdaje sobie sprawę z ogromnej ich wagi, jednak wymagałoby to znaczącego poszerzenia zagadnień opracowania. Tam jednak, gdzie jest to niezbędne, rola i miejsce Chin w rosyjskiej polityce zostaną uwzględnione.

1. Rosyjska strategia bezpieczeństwa: otoczenie międzynarodowe, debaty, wyznaczniki

Na rosyjską politykę zagraniczną i bezpieczeństwa w ostatnich kilku latach wpłynęły trzy główne czynniki: globalny kryzys finansowy, nowe stosunki ze Stanami Zjednoczonymi oraz rewolucje na Bliskim Wschodzie.

Kryzys, który rozpoczął się w 2008 r., zakończył erę bezprecedensowego wzrostu z lat 1999-2007, kiedy to Rosja osiągnęła wskaźniki makroekonomiczne z czasów rozpadu ZSRR. Jednak kryzys ujawnił także wątpliwy charakter rosyjskiego ożywienia i słabości rosyjskiej gospodarki. Rosja, której gospodarka w dużej mierze zależy od eksportu surowców energetycznych, szczególnie mocno odczuła spadki na światowych rynkach w 2009 r., kiedy to jej PKB obniżył się o 9% (Chiny i Indie odnotowały w tym samym czasie wzrost gospodarczy)². Rosja musiała poświęcić część swoich rezerw na ratowanie gospodarki oraz chwilowo zredukować aktywność w regionie Kaukazu i Azji Centralnej. Kryzys pokazał również, że Rosja posiada niewystarczająco zdwywersyfikowaną gospodarkę, aby sprostać poważnym zagrożeniom bezpieczeństwa ekonomicznego (szczególnie w sytuacji spadku cen surowców energetycznych na rynkach światowych)³.

² J. Mankoff, *Internal and External Impact of Russia's Economic Crisis*, „Proliferation Papers” 2010, no. 48, [on-line] <http://www.ifri.org/downloads/ifriengeconomiccrisisinrussia-mankofffevrier2010.pdf>, dostęp: 17 IV 2013.

³ R. Connolly, P. Vahtra, *Russia and the Economic Crisis*, „Russian Analytical Digest” 2009, no. 65, [on-line] http://www.css.ethz.ch/publications/RAD_EN, dostęp: 18 IV 2013.

Kolejnym ważnym czynnikiem, który wpłynął na rosyjską politykę zagraniczną, była decyzja Stanów Zjednoczonych o poprawie stosunków z Rosją. Mimo wojny z Gruzją nowy prezydent Stanów Zjednoczonych Barack Obama szybko zdecydował o „resecie” i nawiązaniu dobrych stosunków z prezydentem Dmitrijem Miedwiediewem. Taka polityka miała złagodzić obawy Rosji przed dalszą ekspansją NATO i destabilizacją najbliższego jej otoczenia z powodu amerykańskiej strategii wspierania demokracji. Rosja już znacznie wcześniej skrytykowała oba priorytety amerykańskiej polityki. Po pierwsze, Rosjanie traktowali amerykańskie pomysły dotyczące liberalizacji i demokratyzacji jako bezpośrednie zagrożenie władzy i bezpieczeństwa państwa. Po drugie, kolorowe rewolucje w Gruzji, na Ukrainie i w Kirgistanie nie przyniosły, według Rosjan, większej stabilności i bezpieczeństwa, lecz upolityczyły sytuację w regionie. Gruzja i Ukraina wyraziły chęć wstąpienia do NATO, co jeszcze bardziej przekonało Rosję do stawiania tezy o strategicznej niepewności, co najlepiej wyraził Putin po szczycie NATO w 2008 r. Stwierdził, że: „Pojawienie się w pobliżu naszych granic militarnych bloków [...] będzie postrzegane przez Rosję jako bezpośrednie zagrożenie jej bezpieczeństwa”⁴. Po trzecie, wskutek metod stosowanych przez Amerykanów w wojnie z terrorem rośnie zagrożenie radykalizacją islamu, wobec którego Rosja wydaje się bezbronna. Chociaż część problemów Rosji z islamskim terroryzmem jest wynikiem błędnej polityki wewnętrznej, to jednak w zglobalizowanym świecie amerykańska wojna z terroryzmem przekłada się na większe wsparcie dla radykalnych islamistów także w Rosji⁵.

Trzecim czynnikiem są przemiany na Bliskim Wschodzie, które doprowadziły do zmiany władz w Tunezji, Egipcie, Libii oraz wzrostu niestabilności w Syrii. Z punktu widzenia Moskwy zmiany w tym regionie oraz jego destabilizacja mogą doprowadzić do wzrostu zagrożenia terrorystycznego w samej Rosji. Stosunki pomiędzy mniejszością muzułmańską, która liczy ok. 20 mln osób, a Rosjanami (głównie wyznawcami prawosławia) od lat pozostają napięte, szczególnie w regionie Kaukazu Północnego⁶.

Zagraniczni (zachodni) obserwatorzy międzynarodowej polityki Rosji są podzieleni w opiniach dotyczących pozycji, roli i znaczenia Federacji Rosyjskiej w światowej polityce. Można ich podzielić na sceptyków i alarmistów. Obie grupy

---

⁴ Putin Warns NATO against Further Expansion to Russia's Borders, RiaNovosti, 4 IV 2008 (newsletter).

⁵ A. Malashenko, *Dynamics of Russian Islam*, Carnegie Endowment for International Peace, 1 II 2013, [on-line] <http://carnegieendowment.org/2013/02/01/dynamics-of-russian-islam/f88a#>, dostęp: 17 IV 2013.

⁶ Zob. D. Trenin, *The Mythical Alliance: Russia's Syria Policy*, Carnegie Endowment for International Peace, 12 II 2013, [on-line] <http://carnegieendowment.org/2013/02/12/mythical-alliance-russia-s-syria-policy/fflb#>, dostęp: 17 IV 2013; M.N. Katz, *Russia and the Arab Spring. Analysis*, „Eurasia Review” 2012, 5 IV, [on-line] <http://www.eurasiareview.com/05042012-russia-and-the-arab-spring-analysis>, dostęp: 17 IV 2013.

nie zgadzają się z sobą oraz podkreślają zupełnie inne aspekty rosyjskiej polityki bezpieczeństwa⁷.

Sceptycy nie wierzą, że Rosja jest zdolna do światowego przywództwa czy do zaprojektowania wielkiej strategii spójnego, długoterminowego planu, który będzie posiadał odpowiednie wsparcie instytucjonalne czy materialne. Uważają, że Rosja pozostaje słabym państwem, a głównym powodem takiego stanu rzeczy są wewnętrzne walki pomiędzy rywalizującymi grupami politycznymi na najwyższych szczeblach władzy. Wśród osób wyrażających takie poglądy jest m.in. Celeste Wallander, która twierdzi, że strategia Rosji na arenie międzynarodowej „nie jest ani wielka, ani strategiczna, ani odpowiednia, a Rosja jako wielkie mocarstwo w XXI w. to raczej pytanie niż stwierdzenie faktów”. Wszystko to jest efektem korupcji i prywaty w rosyjskiej polityce⁸. Podobne opinie przedstawia Dmitrij Trenin, który uważa, że powodem słabości jest trzymanie władzy przez wąską grupę ludzi, którzy traktują państwo jak prywatną własność⁹. Wydaje się jednak, że argumenty sceptyków są przesadzone. Chociaż Rosja nie jest silnym państwem, to stosunkowo płynne przekazywanie władzy świadczy raczej o rosnącej konsolidacji elity politycznej i braku większych sporów co do kierunków polityki bezpieczeństwa. W wyniku tego procesu bardziej spójna i przewidywalna staje się rosyjska polityka zagraniczna, która zyskuje szerokie poparcie społeczne: sprzeciw wobec inwazji na Irak, krytyczne stanowisko wobec rozszerzenia NATO i budowy systemu obrony przeciwrakietowej czy budowa relacji z Europą i Azją na bazie interesów ekonomicznych (surowce i energia).

Druga grupa komentatorów wyraża zaniepokojenie jednostronnym i konfrontacyjnym stylem prowadzonej przez Rosję polityki zagranicznej. Alarmiści utrzymują, że Rosja jest zdolna do stworzenia spójnej, wielkiej strategii, której główne założenia mają charakter antyzachodni i antydemokratyczny. Zwolennicy takich poglądów podkreślają, że rosyjskie władze dążą do odtworzenia imperium sowieckiego i nie mają nic przeciwko stosowaniu metod znanych z przeszłości (opartych na budowaniu obrazu wroga i zorganizowanej przemocy państwa). Pojawia się argument za ekonomiczną izolacją Rosji i wydalaniem jej ze wszystkich zachodnich struktur międzynarodowych¹⁰. Problem z poglądami alarmistów polega na błędnej interpretacji postawy Rosji na arenie międzynarodowej i bodźców kształtujących politykę bezpieczeństwa. Wydaje się, że wbrew twierdzeniom o antyzachodniej i imperialistycznej polityce Rosji źródeł takiego postępowania

⁷ A. Tsygankov, *Preserving Influence in a Changing World: Russia's Grand Strategy*, „Problems of Post-Communism” vol. 58, 2011, no. 1, s. 30-32.

⁸ C. Wallander, *Russia: The Domestic Sources of a Less-than-a-Grand Strategy*, [w:] *Strategic Asia 2007-2008. Domestic Political Change and Grand Strategy*, eds. A. Tellis, M. Wills, Washington 2007, s. 140.

⁹ D. Trenin, *Russia Leaves the West*, „Foreign Affairs” 2006, VII-VIII.

¹⁰ G. Kasparov, *Don Putin*, „Wall Street Journal” 2007, 26 VI; D. Kramer, *Medvedev Is No Democrat*, „Moscow Times” 2010, 26 VI; *Oppression in Modern Russia*, „Washington Post” 2010, 30 VIII; E. Lucas, *Why Kowtow to Brutal, Cynical Russia?*, „The Times” 2008, 5 II.

należy szukać głównie wśród czynników wewnętrznych. Cele rosyjskiej polityki obejmują: zabezpieczenie granic zewnętrznych, poprawę sytuacji gospodarczej państwa i uzyskanie międzynarodowego znaczenia jako potęgi z istotnym głosem w najważniejszych sprawach. Jak widać, tak postawione priorytety nie odbiegają znacząco od podobnych formułowanych przez inne państwa (w tym zachodnie). Mimo że rosyjska polityka bezpieczeństwa nie jest kształtowana przez liberałów, nie powstaje też pod wpływem antyzachodnich elit. Rzeczywiście ludzie wywodzący się z dawnych służb bezpieczeństwa zyskali wpływy na kształtowanie polityki zewnętrznej państwa (szczególnie w kwestii polityki gospodarczej i obecności w firmach energetycznych), ale nie stanowią oni jednorodnej grupy oraz mają różne preferencje i oczekiwania wobec Zachodu¹¹. Wydaje się, że większość rosyjskiej klasy politycznej zaczęła myśleć o sprawach międzynarodowych w kategoriach stabilizacji i koniecznego dostosowania się, a nie konfrontacji.

Rosyjskim władzom bardzo dużo czasu zajęło przyjęcie odpowiedniego punktu widzenia i perspektywy wobec nowych warunków globalnych. Było to szczególnie widoczne w odniesieniu do skutków kryzysu gospodarczego. Aż do 2009 r. rosyjskie władze nie zauważały jakichkolwiek negatywnych konsekwencji kryzysu dla Rosji. W Strategii bezpieczeństwa narodowego FR do 2020 r. wymieniono długą listę zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa, ale podkreślono też zdolność państwa do skutecznego zapobiegania zewnętrznym i wewnętrznym zagrożeniom bezpieczeństwa oraz do przekształcenia Rosji w wiodącą potęgę w zakresie technologii, gospodarki, jakości życia i wpływu na procesy globalne¹². Wraz z upływem czasu rosyjskie władze zaczęły jednak wyciągać wnioski z kryzysu. Już we wrześniu 2009 r. prezydent Dmitrij Miedwiediew opublikował artykuł *Go Russia!*, w którym zawarł krytyczną ocenę sytuacji wewnętrznej kraju. Wskazał m.in. na prymitywną gospodarkę opartą na surowcach i korupcji, semisowiecką sferę społeczną, kruchą demokrację, szkodliwe tendencje demograficzne i niepewną sytuację na Kaukazie. Proponowane rozwiązania obejmowały modernizację gospodarki i systemu politycznego, zmiany technologiczne i wzmocnienie sądownictwa w zakresie zwalczania korupcji¹³. Podobne propozycje zmian znalazły się w wystąpieniu prezydenta do Rady Federacji z listopada 2009 r. czy na spotkaniu z ambasadorami Rosji w lipcu 2010 r. (skuteczna polityka zagraniczna prowadząca do poprawy życia rosyjskich obywateli, konieczność zawierania sojuszy „modernizacyjnych” z państwami Zachodu czy wzmocnienie pozycji gospodarczej Rosji).

---

¹¹ A. Tsygankov, *Russia's International Assertiveness. What Does it Mean for the West?*, „Problems of Post-Communism” vol. 55, 2008, no. 1, s. 38-55; D. Trenin, *Russia's Spheres of Interest, Not Influence*, „The Washington Quarterly” 2009, X, s. 3-22.

¹² *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*, Совет Безопасности Российской Федерации, 12 V 2009, [on-line] <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>, dostęp: 19 IV 2013.

¹³ *Dmitry Medvedev's Article, Go Russia!*, President of Russia, 10 IX 2009, [on-line] <http://eng.kremlin.ru/news/298>, dostęp: 20 IV 2013; *Dmitry Medvedev: Go Russia!*, „Russia Today” 2009, 10 IX.

Wydaje się, że nowa wizja odpowiadała nowej rzeczywistości międzynarodowej bez istotnego podważania konsensusu w zakresie rosyjskiej polityki zagranicznej. Ten konsensus zakładał, że obecna „jednobiegunowa” (czyt. amerykańska) struktura systemu międzynarodowego zmniejsza globalne wpływy Rosji. Rosyjskie władze muszą więc dążyć do podniesienia statusu państwa i na nowo zdefiniować interesy narodowe. Zarówno Putin, jak i Miedwiediew opowiedzieli się za używaniem ekonomicznych instrumentów i narzędzi do osiągnięcia celów (skuteczne konkutowanie w gospodarce światowej przy użyciu surowców naturalnych). Obaj podchodzą też bardzo pragmatycznie do budowania elastycznych koalicji z niezachodnimi aktorami (w ramach BRIC – Brazil, Russia, India, China czy Szanghajskiej Organizacji Współpracy), których celem jest wspieranie globalnej pozycji Rosji¹⁴.

Po upadku Związku Radzieckiego możliwości rosyjskiej polityki zagranicznej znacząco spadły, Rosja straciła jedną szóstą swojego dawnego terytorium, gospodarka skurczyła się o połowę, a pod koniec prezydentury Borysa Jelcyna władza centralna straciła praktycznie możliwości efektywnego zarządzania państwem. Dopiero od 2000 r., czyli od momentu przejścia władzy przez Władimira Putina, Rosja stara się odzyskać utraconą pozycję mocarstwa, próbując prowadzić spójną politykę zagraniczną. Narzędzia, jakimi dysponuje, to: surowce (energia), wojsko, dyplomacja oraz czynnik kulturowy. Surowce energetyczne są w głównej mierze narzędziem budowania międzynarodowych wpływów. Rosja może poszczycić się rozbudowaną energetyką jądrową, a oprócz tego jest jednym z największych na świecie producentów ropy naftowej i gazu ziemnego, pozostając przy tym ważnym państwem tranzytowym (z Kaukazu i Azji do Europy)¹⁵. Z ogromnymi zasobami pozostaje zatem jednym z najważniejszych graczy na rynku surowców energetycznych, a perspektywy na przyszłość są obiecujące, tym bardziej że w Europie (główny odbiorca ropy i gazu) oraz w Chinach (w perspektywie największy odbiorca) prognozy zakładają wzrost zapotrzebowania na energię. Chociaż uzależnienie gospodarki od surowców i budżetu od ich eksportu jest ogromne, Rosja stara się wykorzystać dochody generowane przez surowce do zabezpieczenia przyszłości¹⁶.

¹⁴ A. Tsygankov, *Foreign Policy*, [w:] *Return to Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*, ed. S. Wegren, Lanham 2013, s. 240-241.

¹⁵ 10280 tys. baryłek ropy naftowej dziennie (2 miejsce po Arabii Saudyjskiej) oraz 607 mld m³ gazu ziemnego rocznie (2 miejsce po Stanach Zjednoczonych) – dane dotyczą 2011 r., ponadto na terytorium Rosji znajduje się ok. 5% światowych rezerw ropy naftowej i ok. 21% światowych zasobów gazu ziemnego; zob. *BP Statistical Review of World Energy 2012*, VI 2012, [on-line] <http://bp.com/statisticalreview>, dostęp: 27 IV 2013.

¹⁶ Стабилизационный фонд Российской Федерации (Fundusz Stabilizacyjny FR) został podzielony w 2008 r. na Резервный фонд (Fundusz Rezerwoy) oraz Фонд национального благосостояния (Fundusz Narodowego Bogactwa), łącznie dysponują kwotą ponad 170 mld dolarów (stan na koniec 2012 r.), zob. Министерство финансов Российской Федерации, [on-line] <http://www1.minfin.ru/ru>, dostęp: 27 IV 2013.

Dokonując analizy czynnika militarnego, należałoby zauważyć, że obecnie nie istnieje żadne realne zagrożenie dla Rosji spowodowane globalnym konfliktem militarnym. NATO i Chiny wydają się tylko zagrożeniem hipotetycznym, bardziej realne ryzyko konfliktu zbrojnego wiąże się z terroryzmem międzynarodowym oraz niestabilnością polityczną w regionach sąsiadujących z Rosją (Kaukaz, Azja Centralna, Afganistan, Bliski Wschód). Jednak te zagrożenia nie wiążą się z koniecznością inwestowania w ogromne zasoby wojskowe i utrzymywania w tych regionach znaczących sił zbrojnych. Konflikt z sierpnia 2008 r. z Gruzją nie dał jednoznacznej odpowiedzi na temat stanu uzbrojenia i morale w siłach zbrojnych, pokazał jednak wszechobecną korupcję i słabe wykształcenie żołnierzy. Reformy w strukturach dowodzenia oraz doposażenie i wsparcie finansowe armii wydają się jednak koniecznością¹⁷. Tym bardziej że zagadnienia sił strategicznych (jakość głowic i pocisków, ilość uzbrojenia) pozostają jednym z ostatnich tematów, na które Rosja i Stany Zjednoczone – ze względu na swój zbliżony potencjał – rozmawiają jako równorzędni partnerzy¹⁸.

Rosja nadal posiada zasoby dyplomatyczne, które pozwalają jej na skuteczne rozwiązywanie wielu problemów i konfliktów, jednak nie zawsze udaje się je odpowiednio wykorzystać (odbior działań rosyjskiej dyplomacji na świecie jest niekorzystny). Aktywna rola w międzynarodowej dyplomacji jest wykonywana przez członkostwo w organizacjach międzynarodowych, w których Rosja posiada znaczący głos (stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ). W najbliższym otoczeniu Rosja aktywnie działa w Szanghajskiej Organizacji Współpracy i Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Na kontynencie europejskim skutecznie wykorzystuje swoją pozycję i częściej niż z Unią Europejską załatwia najważniejsze interesy z poszczególnymi państwami (w szczególności z Niemcami i Francją). Wydaje się jednak, że w obliczu wzrostu znaczenia Chin Rosja będzie budować ściślejsze więzi z Unią Europejską, Stanami Zjednoczonymi, Japonią i Koreą Południową. Również w tym kontekście należałoby rozważać propozycje budowy nowej architektury bezpieczeństwa paneuropejskiego zgłaszane w 2008 r. przez prezydenta Dmitrija Miedwiediewa¹⁹.

Istotne znaczenie przy formułowaniu rosyjskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa posiadają nadal czynniki kulturowe i historyczne. Miękką potencjał

---

¹⁷ Na temat reform rosyjskiej armii zob. M. Barabanov, K. Makienko, R. Pukhov, *Military Reform. Toward the New Look of the Russian Army*, Valadai Discussion Club. Analytical Report, Moscow 2012.

¹⁸ Wydatki wojskowe Rosji za 2011 r. wyniosły ok. 72 mld dolarów, Chiny wydały dwa razy więcej (ok. 143 mld dolarów), Stany Zjednoczone dziesięciokrotnie więcej (ok. 711 mld dolarów), zob. *SIPRI Yearbook 2012*, [on-line] <http://www.sipri.org/yearbook/2012>, dostęp: 29 IV 2013.

¹⁹ Chociaż część analityków zwraca uwagę na kontekst związany z wojną w Gruzji, zob. B. L. O., *Medvedev and the New European Security Architecture*, CER Policy Brief, VII 2009, [on-line] http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pbrief_medvedev_july09-741.pdf, dostęp: 28 IV 2013; R. Weitz, *The Rise and Fall of Medvedev's European Security Treaty*, Washington 2012.

Rosji pozostaje ważny na terenie byłego ZSRR i obejmuje m.in. atrakcyjność modelu gospodarki, wspólną historię, język rosyjski, więzi kulturowe, atrakcyjny poziom edukacji, ponadto Rosja może służyć jako przykład budowy struktur państwa. Jednak nie jest w stanie stworzyć skutecznej alternatywy dla amerykańskiej *soft power* czy nawet tworzącego się aktualnie atrakcyjnego do naśladowania modelu chińskiego (szczególnie w Azji Centralnej)²⁰.

2. Stosunki z Zachodem

Rosyjskie stosunki ze Stanami Zjednoczonymi zaczęły się poprawiać wraz z dojściem do władzy Baracka Obamy i zaproponowaną przez niego polityką „resetu”. 8 kwietnia 2010 r. w Pradze podpisano nowy układ START (ratyfikowany w grudniu 2010 r. przez amerykański Senat i w styczniu 2011 przez rosyjską Dumę i Radę Federacji), który zastąpił traktat z 1991 r.²¹ Nowy traktat ogranicza liczbę pocisków strategicznych do 1500, odnawia mechanizm weryfikacji oraz zabrania rozmieszczania pocisków nuklearnych poza terytorium sygnatariuszy. Stosunki rosyjsko-amerykańskie uległy również poprawie w kwestii stabilizowania sytuacji w Afganistanie, Rosja zgodziła się na wojskowe loty nad swoim terytorium oraz transporty niemilitarne (pomoc humanitarną). Przeprowadzono kilka wspólnych akcji antynarkotykowych²². W połowie 2012 r. Rosja zgodziła się również, aby NATO wykorzystywało bazę lotniczą w Ulianowsku jako punkt tranzytowy w transporcie żołnierzy i ładunków do i z Afganistanu²³. Ponadto obie strony wykazują duże zainteresowanie rozwojem stosunków gospodarczych: sukcesem zakończyły się trwające od 1993 r. negocjacje dotyczące wstąpienia Rosji do WTO²⁴, a rosyjski Rosneft podpisał z ExxonMobile umowę co do wspólnej eksploatacji złóż surowców w rosyjskiej części basenu Morza Arktycznego²⁵.

Postęp w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi nie może przysłać nierozwiązanych kwestii spornych: rozbudowa amerykańskiej infrastruktury wojskowej blisko rosyjskich granic, dalsze rozszerzanie NATO, sytuacja na Kaukazie (prob-

²⁰ G. Filimonov, *Russia's Soft Power Potential*, „Russia in Global Affairs” 2010, 25 XII; J. Parker, *Russia's Revival. Ambitions, Limitations and Opportunities for the United States*, Washington 2010.

²¹ P. Baker, *Senate Passes Arms Control Treaty With Russia*, 71-26, „The New York Times” 2010, 22 XII; *Duma Adopts Bill on Ratification of New START*, „Russia Today” 2011, 25 I.

²² M. Schwartz, *Russia Joins Drug Raid in Afghanistan, Marking Advance in Relations with U.S.*, „New York Times” 2011, 29 X.

²³ *Russia Approves Ulyanovsk NATO Hub*, RIA Novosti, 29 VI 2012 (newsletter).

²⁴ C. Belton, *Russia Joins WTO after 19 Years of Talks*, „Financial Times” 2012, 22 VIII.

²⁵ *Rosneft, Exxon Mobil Sign Landmark Deal to Develop Arctic Reserves*, „Russia Today” 2012, 16 IV; C. Belton, *Exxon and Rosneft Seal Arctic Deal*, „Financial Times” 2012, 18 IV.

lem Abchazji i Osetii Północnej), transport surowców energetycznych z basenu Morza Kaspijskiego, sposób zakończenia wojny domowej w Libii, sytuacja w Syrii, sprzedaż broni przez Rosję do państw niesprzyjających państwom zachodnim, poprawka Jacksona-Vanika (kwestie gospodarcze), wreszcie tzw. ustawa Magnickiego (ograniczenie wjazdu i zamrożenie aktywów osób, które podejrzewane są o łamanie praw człowieka w Rosji)²⁶.

W stosunkach z państwami europejskimi do najpoważniejszych napięć doszło w związku z konfliktem rosyjsko-gruzińskim. Jednak przed konfliktem z Gruzją i po nim najwięcej kontrowersji wzbudziły rosyjskie propozycje w sprawie nowej architektury bezpieczeństwa europejskiego, które daleko wykraczały poza przyjęty w Europie konsensus (NATO). Prezydent Miedwiediew w czasie przemowy w Berlinie w 2008 r. zaproponował potrzebę wzmacniania prawa międzynarodowego i wezwał, aby budować nowe relacje na stosunkach między Rosją, Stanami Zjednoczonymi a państwami europejskimi²⁷. Konflikt w Gruzji został wykorzystany przez Rosjan ponownie. Miedwiediew, sugerując nieskuteczność instytucjonalnych rozwiązań (UE, NATO, OBWE), zwrócił uwagę na konieczność poprawy mechanizmów bezpieczeństwa europejskiego. W listopadzie 2009 r. Rosja opublikowała projekt nowego traktatu bezpieczeństwa, w którym państwa miały zobowiązać się do ograniczenia jednostronnego użycie siły²⁸. Inicjatywy Miedwiediewa spotkały się jednak w Europie nie tylko ze sceptycyzmem, lecz również z krytyką²⁹. W dziedzinie gospodarki Rosja koncentruje się na projektach energetycznych, w 2011 r. ukończona została budowa gazociągu do Niemiec, który biegnie po dnie Morza Bałtyckiego (Nord Stream). Natomiast do końca 2012 r. udało się wynegocjować porozumienia z wszystkimi państwami, przez które przebiegać ma gazociąg South Stream (Bułgaria, Serbia, Węgry, Słowenia)³⁰.

Wśród najważniejszych problemów w stosunkach rosyjsko-europejskich wymienić można: obawy państw Europy Środkowo-Wschodniej w związku z realizowanymi przez Rosję projektami gospodarczymi (aktywność rosyjskich spółek, budowa infrastruktury transportowej), zbytne uzależnianie się państw europejskich od rosyjskich surowców energetycznych (ryzyko pewności dostaw surow-

---

²⁶ A. Gearan, *Sour U.S.-Russia Relations Threaten Obama's Foreign Policy Agenda*, „The Washington Post” 2013, 13 I; T. Graham, D. Trenin, *Why the Reset Should Be Reset*, „The New York Times” 2012, 12 XII; D. Trenin, *Realigning the Reset*, „International Herald Tribune” 2012, 17 VI.

²⁷ D. Medvedev, *Speech in Berlin*, „Izvestia” 2008, 6 VI.

²⁸ R. Krickus, *Medvedev's Plan: Giving Russia a Voice but Not a Veto in a New European Security System*, Charlise 2009.

²⁹ Zob. J. Peuch, *Russian Proposal for New European Security Pact Encounters Skepticism*, Eurasia.net, 3 III 2009, [on-line] <http://www.eurasianet.org/departments/insightb/articles/eav030409a.shtml>, dostęp: 1 V 2013; R. Mutzenich, *Security with or against Russia? On the Russian Proposal for a „European Security Treaty”*, „Internationale Politik und Gesellschaft” 2010, Nr. 2, s. 65-78.

³⁰ South Stream, [on-line] <http://www.south-stream.info/en>, dostęp: 2 V 2013.

ców), sposób rozwiązania kryzysu na Bliskim Wschodzie (szczególnie w Syrii), stosunek do programu nuklearnego Iranu³¹.

3. Państwa byłego ZSRR

Swoje najbliższe otoczenie geograficznie Rosja traktuje jak uprzywilejowaną strefę interesów, jednak podejście do państw byłego Związku Radzieckiego zmieniło się na przestrzeni ostatnich lat. Ustalony konsensus zakłada rosyjską dominację w regionie, jednak inne są narzędzia tej dominacji, a postawa Rosji stała się bardziej pragmatyczna, praktycznie zrezygnowano z siłowych rozwiązań (z wyjątkiem konfliktu z Gruzją w 2008 r.). Polityka prowadzona przez prezydentów Miedwiediewa i Putina stara się maksymalnie wykorzystywać narzędzia ekonomiczne i rosyjską *soft power*, wychodząc z założenia, że Rosja nie posiada wystarczających politycznych, ekonomicznych, militarnych i kulturowych możliwości, aby bezpośrednio wpływać na politykę państw ościennych i nią kierować. Charakterystyczne dla prezydenta Miedwiediewa było pojęcie uprzywilejowanych interesów, które zostało użyte w kontekście konfliktu z Gruzją jako uzasadnienie rosyjskiego zaangażowania militarnego. Specyficzną wizję stosunków międzynarodowych prezydent Miedwiediew zarysował w wywiadzie udzielonym rosyjskim mediom 31 sierpnia 2008 r.. Zawarte w nim tezy nazwane zostały tzw. doktryną Miedwiediewa, padła również sugestia, że będzie się nimi kierować rosyjska dyplomacja³². Wśród tych zasad znalazły się m.in.: prymat prawa międzynarodowego, multipolarność systemu światowego, zaznaczenie niekonfrontacyjnego charakteru rosyjskiej polityki, ochrona interesów rosyjskiej mniejszości poza granicami Rosji oraz właśnie określenie tematyki uprzywilejowanej strefy interesów³³. Zgodnie z ideą wzmocnienia więzi z najbliższymi sąsiadami Putin zaproponował stworzenie Unii Euroazjatyckiej z państw Wspólnoty Niepodległych Państw (zasadnicze cele: współpraca ekonomiczna, wzrost handlu, wspólne projekty modernizacyjne oraz poprawa jakości życia)³⁴.

³¹ L. Aron, *The Putin Doctrine*, „Foreign Affairs” 2013, III; T. Romanova, *EU-Russian Relations. Tough Love Played by a Backstage Orchestra?*, Valdai Discussion Club, 26 III 2013, [on-line] <http://valdaiclub.com/europe/56660.html>, dostęp: 2 V 2013.

³² Tekst przemówienia dostępny na stronie internetowej prezydenta Federacji Rosyjskiej: http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/31/1850_type82912type82916_206003.shtml, dostęp: 4 V 2013.

³³ *The Medvedev Doctrine*, Stratfor, 2 IX 2008, [on-line] http://www.stratfor.com/memberships/122987/geopolitical_diary/geopolitical_diary_medvedev_doctrine, dostęp: 3 V 2013; P. Reynolds, *New Russian World Order. The Five Principles*, [on-line] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7591610.stm>, dostęp: 2 V 2013.

³⁴ *Russia's Putin Says Wants to Build „Eurasian Union”*, Reuters, 3 X 2011, [on-line] <http://www.reuters.com/article/2011/10/03/us-russia-putin-eurasian-idUSTRE7926ZD20111003>, dostęp: 2 V 2013, *Putin Calls for Eurasian Union*, RIA Novosti, 4 X 2011 (newsletter).

Zgodnie z przedstawioną wizją Rosja dąży do wzmocnienia swojej pozycji politycznej w regionie przez próby wpływu na procesy polityczne w poszczególnych państwach tak, aby były one zgodne z jej interesami. Temu służyć miały: podpisanie umowy z Ukrainą w kwietniu 2010 r. o przedłużeniu stacjonowania Floty Czarnomorskiej na Krymie (w zamian za obniżkę ceny gazu), wspieranie opozycji w Kirgistanie (wybrany na prezydenta został prorosyjski kandydat Ałmazbek Atambajew na prezydenta) i Gruzji (wybrano sprzyjającego Rosji prezydenta Bidzinę Iwaniszwiliego). Rosja zaznacza również swoją obecność wojskową w regionie: planowanie budowy centrum antyterrotystycznego pod auspicjami Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ) w Kirgistanie oraz przedłużenie stacjonowania wojsk w Tadżykistanie wraz ze współpracą dotyczącą ochrony granicy z Afganistanem³⁵. Należy jednak pamiętać, że wzrost politycznej i militarnej obecności Rosji nie przekłada się na większą stabilność w regionie. Niepewna sytuacja panuje w Gruzji, rządzący Ukrainą i Mołdową mają słaby mandat ludności na przeorientowanie swojej polityki zagranicznej. Sytuację komplikują problemy sił zachodnich w ustabilizowaniu Afganistanu, co niekorzystnie wpływa na zagrożenie terrorystyczne na Kaukazie Południowym oraz niestabilną sytuację w państwach Azji Centralnej, gdzie słaba władza centralna nie jest w stanie poradzić sobie z zarządzaniem państwem, a dodatkowo ścierają się tam interesy Rosji, Chin i Stanów Zjednoczonych³⁶.

Po okresie kolorowych rewolucji Rosja stara się uzyskać korzyści gospodarcze i utrzymać ekonomiczne wpływy w państwach regionu. Przejawia się to w akcentowaniu pragmatycznych dwustronnych stosunków oraz budowaniu wielostronnych porozumień skupionych na rozwiązywaniu specyficznych zagadnień. Głównym argumentem w tym zakresie pozostają surowce i energia. Oprócz przejmowania kontroli nad zagranicznymi przedsiębiorstwami i zwiększaniem rosyjskich udziałów w zagranicznych przedsięwzięciach celem polityki ekonomicznej rosyjskich władz pozostaje wzmacnianie pozycji Rosji na światowych rynkach energii (koordynacja działań z innymi producentami), budowa rurociągów we wszystkich kierunkach geograficznych, podnoszenie cen ropy i gazu państwom, które nie są w najlepszych stosunkach z Rosją, oraz przejmowanie kontroli nad sieciami transportowymi surowców w państwach byłego Związku Radzieckiego³⁷.

Na Ukrainie głównym celem Rosji jest przejęcie kontroli nad infrastrukturą energetyczną. W celu przewyciężenia uzależnienia tranzytu gazu do Europy

---

³⁵ *Russia Signs Deal to Prolong Troop Presence at Tajik Military Base*, RFE/RL, 5 X 2012 (audycja radiowa).

³⁶ Zob. szerzej na ten temat Z. Rabinovitch, *The Influence of China and Russia in Central Asia*, wywiad z 9 IV 2013, [on-line] <http://www.nbr.org/research/activity.aspx?id=329>, dostęp: 4 V 2013, I. Zevelev, *US-China Relations and Russia's Choice*, Valdai Discussion Club, 9 I 2013, [on-line] <http://valdaiclub.com/asia/53440.html>, dostęp: 4 V 2013.

³⁷ V. Kuznetsov, *Monitoring Mutual Investments in CIS Countries*, [w:] *EDB Eurasian Integration Yearbook 2012*, Eurasian Development Bank 2013, s. 129-149; E. Vinokurov, A. Libman, *Post-Soviet Integration Breakthrough*, „Russia in Global Affairs” 2012, VI.

przez terytorium Ukrainy rząd rosyjski prowadzi dwutorowe podejście. Po pierwsze, jest to budowa gazociągów omijających terytorium Ukrainy, uruchomiony Nord Stream, projektowany South Stream, w tym kontekście należy rozpatrywać również propozycje składane Polsce związane z budową gazociągu Jamał-Europa II (obejście Ukrainy wzdłuż wschodniej granicy polsko-ukraińskiej). Po drugie, Rosja naciska na władze Ukrainy, aby te zgodziły się na oddanie udziałów w ukraińskim Naftogazie (spółce kontrolującej tranzyt gazu przez Ukrainę)³⁸. Ponadto władze rosyjskie wyraziły zainteresowanie tym, aby Ukraina stała się członkiem Unii Celnej Rosji, Białorusi i Kazachstanu. Chociaż prezydent Ukrainy w 2010 r. wyraził wstępne zainteresowanie takim projektem, na drodze do członkostwa stoją zapisy konstytucji, sprawa umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską oraz obawy związane z uzależnieniem gospodarczym od Rosji.

Podsumowanie

Dla Rosji odbudowa stosunków z byłymi republikami Związku Radzieckiego wydaje się koniecznością, tym bardziej że sam Putin nazwał upadek ZSRR katastrofą geopolityczną³⁹. Rosja wspiera integrację gospodarczą, realizując tym samym założenia nowej strategii, w której eksport surowców i energii wydaje się sprawą kluczową. Wciągnięcie w orbitę swoich wpływów takich państw, jak Ukraina czy Kazachstan, jest w tym kontekście oczywistością. Dlatego w centrum rosyjskiej strategii, po umocnieniu władzy wewnętrznej, jest stworzenie takiego systemu relacji z najbliższym otoczeniem, który dawałby Rosji gospodarcze korzyści bez konieczności bezpośredniego angażowania się w politykę wewnętrzną tych państw. W przeciwieństwie do Imperium Rosyjskiego i Związku Radzieckiego strategia Putina zmierza więc do stworzenia sytuacji, w której Rosja czerpie korzyści, nie podejmując odpowiedzialności za inne państwa⁴⁰. Amerykańskie wojny w Iraku i Afganistanie pomogły Rosji w realizacji tego celu. Do 11 września 2001 r. Stany Zjednoczone były zaangażowane w wciąganie w zachodnioeuropejską strefę wpływów państw byłego ZSRR (republiki bałtyckie). Natomiast po zamachach na WTC Stany Zjednoczone rozpoczęły wojnę z terroryzmem, dając Rosji sposobność do umocnienia władzy i zwiększenia regionalnych wpływów. Dlatego też wycofywanie się Amerykanów z Afganistanu budzi zaniepokojenie rosyjskich

³⁸ F. Umbach, *Ukraine's Energy Security Challenges: Implications for the EU*, [w:] *Open Ukraine Changing Course towards a European Future*, eds. T. Kuzio, D. Hamilton, Washington 2011, s. 93-116.

³⁹ *Putin Deplores Collapse of USSR*, BBC News, 25 IV 2005 (newsletter); zob. także: A. Osborn, *Putin: Collapse of the Soviet Union Was 'Catastrophe of the Century'*, „The Independent” 2005, 26 IV; *Putin Calls Collapse of Soviet Union 'Catastrophe'*, „The Washington Times” 2005, 26 IV.

⁴⁰ G. Friedman, *Russia's Strategy*, Stratfor, 24 IV 2012, [on-line] <http://www.stratfor.com/weekly/russias-strategy>, dostęp: 7 V 2013.

władz, ponieważ oznacza zwiększone zainteresowanie Chinami oraz samą Rosją. Nie powinno więc dziwić poparcie rosyjskich władz dla reżimu al Assada i blokowanie rozwiązania konfliktu w Syrii, ponieważ tak długo, jak konflikt będzie angażował Stany Zjednoczone, tak długo Rosja będzie miała więcej możliwości odbudowy korzystnych stosunków z byłymi republikami ZSRR⁴¹.

Kryzys w Europie jest również korzystny dla Rosji; chociaż Niemcy wydają się niezrażeni podtrzymywaniem integracji europejskiej (a szczególnie wspólnej waluty), to jednak szukają innych partnerów poza Europą. Wynika to z faktu łagodzenia napięć wewnętrznych w Niemczech, ale również konieczności poszukiwania alternatywy na wypadek utrzymywania się problemów gospodarczych w Europie (stąd proeksportowa struktura gospodarki i poszukiwanie rynków zbytu poza Europą). Gospodarka niemiecka zależy od importu energii (istotne miejsce w bilansie energetycznym zajmuje rosyjski gaz), natomiast rosyjska cierpi na brak technologii i maszyn, które zapewnić mogą niemieccy eksporterzy. Gdyby Rosji udało się przekonać Niemcy do swoich racji i swojej wizji stosunków międzynarodowych, byłby to ogromny sukces rosyjskiej dyplomacji (wydaje się to jednak mało prawdopodobne).

Wydaje się, że pozostałe kwestie, biorąc pod uwagę powyższe, mają mniejsze znaczenie. W stosunkach rosyjsko-chińskich jest sporo problemów, jednak Chiny nie stanowią zagrożenia dla rosyjskich interesów, z wyjątkiem kwestii gospodarczych. Natomiast kluczowe znaczenie dla rosyjskich władz ma sytuacja w byłych republikach sowieckich. Po pierwsze, Ukraina – jest istotnym elementem rosyjskiej strategii i Rosja gotowa jest zrobić wszystko, aby państwo to stało się częścią jej strefy wpływów. Po drugie, Azja Centralna – po wycofaniu się Amerykanów z Afganistanu Rosja będzie musiała odgrywać tam bardziej aktywną rolę (choćby dla zapewnienia bezpieczeństwa swoich południowych granic). Po trzecie, Kaukaz – który ma zasadnicze znaczenie w kontekście eksportu surowców energetycznych, nie tylko do Europy, ale również do Chin.

---

⁴¹ D. Gorenburg, *Why Russia Supports Repressive Regimes in Syria and the Middle East*, PONARS Eurasia, „Policy Memo” 2012, no. 198, [on-line] <http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/pepm198.pdf>, dostęp: 7 V 2013; J. Nichol, *Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests*, CRS Report for Congress, 29 IV 2013, s. 57-61, [on-line] <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf>, dostęp: 7 V 2013.

www.akademicka.pl

ISBN 978-83-7638-375-0

9 788376 383750